

Krista Holkko ja Sanna Peltonen

**”Koulussani kiusataan, kuten varmaan kaikkien
muidenkin kouluissa”**

Yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia koulukiusaamisesta

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä(t): Krista Holkko ja Sanna Peltonen

Työn nimi: ”Koulussani kiusataan, kuten varmaan kaikkien muidenkin kouluissa”: Yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia koulukiusaamisesta

Ohjaaja(t): Kerttu Veikkola

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 49

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyössämme selvitimme millaisia kokemuksia yläkoulun yhdeksäsluokkalaisilla on koulukiusaamisesta sekä millaista kiusaamista kouluissa esiintyy ja kuinka paljon. Tutkimme myös sitä, miten ja kenen toimesta kiusaamistilanteisiin pitäisi yhdeksäsluokkalaisten mielestä puuttua. Tutkimuksella pyrimme saamaan tietoa yhdeksäsluokkalaisten rooleista kiusaamistilanteissa. Koulukiusaaminen on aina ajankohtainen asia, mutta useimmiten sitä tarkastellaan aikuisten näkökulmasta.

Opinnäytetyön teoriaosassa avasimme keskeisiä käsitteitä, kuten nuoruus ja sen eri vaiheet. Muita käsitteitä olivat kiusaamistilanteen roolit sekä kiusaamisen muodot. Käytimme tutkimusmenetelmänä laadullista tutkimusta. Tutkimusaineiston keräsimme yhdeksäsluokkalaisilta ainekirjoituksin sekä teemahaastatteluilla koulun työntekijöiltä ja yhdeltä vanhemmalta.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että kiusaamista esiintyy molemmissa kouluissa, mutta ei kuitenkaan joka päivä. Kiusaamiskokemuksia oli monenlaisia, poikien kiusaaminen on useimmiten leikkimielistä tönimistä ja tyttöjen kiusaaminen enimmäkseen henkistä sekä ryhmästä ulosjättämistä. Tulosten mukaan yhdeksäsluokkalaisten mielestä tytöt kiusaavat enemmän kuin pojat. Kiusaamistilanteissa yhdeksäsluokkalaisista suurin osa oli sivustaseuraajan roolissa, mutta muistakin rooleista oli kokemuksia. Yhdeksäsluokkalaisten mielestä koulukiusaamiseen tulisi aina jonkun puuttua. Koulun aikuisten roolia korostettiin, mutta peräänkuulutettiin myös koulukavereiden merkitystä kiusaamistilanteisiin puuttumisessa.

Avainsanat: nuoruus, koulukiusaaminen, roolit, kiusaamiseen puuttuminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis Abstract

Faculty: School of Health care and Social Work

Degree programme: Degree programme in Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Work

Author/s: Krista Holkko and Sanna Peltonen

Title of thesis: "There is bullying in my school, as I'm sure in all other schools":
Ninth-graders experiences regarding school bullying

Supervisor/s: Kerttu Veikkola

Year: 2014 Pages: 49 Number of appendices: 1

The purpose of this study was to describe the students' feelings, thoughts and experience about school bullying in secondary school, as well as to see what kind of bullying actually occurs and how much of it. We also study how and who, according to the ninth graders, should interfere in school bullying. Furthermore, this study aims at gathering information about the roles in school bullying. School bullying is always a topical issue, but in most cases it is viewed from the perspective of an adult.

In the theory section we discuss some of the significant terms such as youth and its different stages, school bullying, its roles and forms. This thesis was a qualitative study. We used different kinds of methods to collect the material. The ninth graders wrote an essay about their experiences on school bullying. We interviewed two school employees and one parent.

The study shows that there is bullying in both schools, but not on everyday basis. There were different kinds of experiences. Boys usually bully by pocking each other, playfully. Girls' bullying is more of a spiritual bullying or leaving someone out of the group. According to the results, ninth-graders believe that girls bully more than boys. Most of the roles were bystanders, but there were also experiences about the other roles such the harassed, the school bully and the bullied defender. Ninth graders feel that there is always someone who should interfere in school bullying. The roles of school adults were emphasized, but also the importance of friends in interference was underlined.

Keywords: Youth, school bullying, roles, interference

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis Abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 NUORUUS.....	8
2.1 Varhaisnuoruus	8
2.2 Keskinuoruus	9
2.3 Murrosikä	10
2.4 Koulun merkitys nuoren elämässä	11
3 KOULUKIUSAAMINEN.....	13
3.1 Tunnusmerkit	13
3.2 Kiusaamisen kokemus	14
3.3 Kiusaaminen yksilö- ja yhteisötasolla.....	15
3.4 Muodot	16
3.5 Roolit.....	18
4 KUINKA KIUSAAMISTA VOI EHKÄISTÄ?	20
4.1 Koulun vastuu ja kiusaamiseen puuttuminen.....	20
4.2 KiVa Koulu	22
4.3 Kodin vastuu	24
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	26
5.1 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus.....	26
5.2 Opinnäytetyön kulku.....	26
5.3 Laadullinen tutkimus	27
5.4 Teemahaastattelu ja narratiivinen lähestymistapa	28
5.5 Aineiston analysointi	31
5.6 Tutkimuksen eettisyys.....	32
5.7 Tutkimuksen luotettavuus	33
6 TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1 Kiusaaminen yläkouluissa.....	35

	5
6.2 Kiusaamisen kokemukset	36
6.3 Kiusaamistilanteiden roolit	37
6.4 Kiusaamistilanteisiin puuttuminen	39
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	46
LIITTEET	50

1 JOHDANTO

”Minua on kiusattu koulussa. Kiusaaminen alkoi minun ja minun hyvien ystävien (vanhojen) välisistä riidoista. Jäin ihan yksin, koulussa, vapaa-ajalla ym. Minulle kirjoiteltiin netissä: Kukaan ei tykkää susta! Oot nolo! Noi sanat sattui ihan älyttömän paljon ja itkin melkeen joka päivä ja mietin, mikä mussa on vialla? Jäin pois koulusta tosi useasti, koska en pystynyt lähtemään. Tiesin, että joutuisin olemaan yksin, eikä minulla olisi koulussa ketään tukena.”

Opinnäytetyömme aiheena ovat yhdeksäsluokkalaisten kokemukset koulukiusaamisesta. Tarkastelemme millaista kiusaamista yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa esiintyy ja kuinka paljon. Lisäksi kartoitamme miten ja kenen toimesta kiusaamistilanteisiin tulisi puuttua yhdeksäsluokkalaisten mielestä. Tutkimuksessa perehdymme myös koulukiusaamisen moniin eri rooleihin. Tutkimuksemme avulla haluamme tuoda nuorten yhdeksäsluokkalaisten äänen kuuluviin ja sitä kautta kouluyhteisön tietoisuuteen koulukiusaamisen todellisuuden. Tutkimusmenetelmänä käytimme laadullista tutkimusta. Yhdeksäsluokkalaisten kahdessa eri kunnassa kirjoittivat ainekirjoituksen koulukiusaamisen kokemuksistaan. Oppilaiden kokemusten lisäksi halusimme saada tietoa koulukiusaamisen esiintymisestä aikuisten näkökulmasta, joten haastattelimme kahta koulutyöntekijää sekä yhtä vanhempaa.

Koulukiusaaminen on valitettavasti aina ajankohtainen asia. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna koulukiusaaminen on tärkeä aihe, koska kiusaamisella voi olla vakavia seurauksia, kuten syrjäytymistä, yksinäisyyttä ja masentuneisuutta. Viime vuosien traagiset koulusurmat ovat puhuttaneet suomalaisia ja näiden taustalla on katsottu olevan ainakin osittain koulukiusaamisen kokemus. Kiusaamisesta puhutaan paljon tiedotusvälineissä ja sitä esiintyy kaiken ikäisten parissa. Koulukiusaamisen ehkäisemiseksi on tehty paljon työtä, mutta sitä ei ole saatu kokonaan kitkettyä pois.

Myös valtakunnan tasolla koulukiusaaminen puhututtaa. Viimeksi opetusministeri Krista Kiuru on vaatinut nollatoleranssia koulukiusaamiselle, koska hänen

mukaansa yhteiskunnassamme on todella paljon traumaa, joka johtuu koulukiusaamisesta. Hänen mielestään ei riitä, että aikuiset levittelevät käsiään ja sanovat, että kyllä se siitä. Kiurun kommentti liittyy uuteen opetussuunnitelmaan, jonka myötä peruskouluihin suunnitellaan suurempaa roolia juuri ihmisoikeuksille. (Hakala 2014, 32.)

Opinnäytetyön aluksi käsittelemme nuoruuden eri vaiheita sekä koulun merkitystä nuoren elämässä. Lisäksi kerromme koulukiusaamisesta, sen muodoista sekä kiusaamiseen puuttumisesta. Lopuksi kerromme opinnäytetyön toteutuksesta, tutkimustuloksista sekä johtopäätöksistä.

2 NUORUUS

Nuoruudeksi kutsutaan aikaa lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Kehityskulkua vievät eteenpäin muutokset, jotka liittyvät fyysiseen kasvuun, ajattelun kehittymiseen sekä sosiaalisiin tekijöihin. Nuoruutta kutsutaan kriisien ja myllerrysten ajaksi ja sellaista aikaa se monelle onkin niin nuorelle itselleen, kuin hänen läheisilleen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 124.)

Meistä jokaisella on omakohtainen kokemus siitä, millaista on olla nuori. Nuoruus koetaan erilaisena, koska sitä on eletty eri aikoina ja näin ollen nuoruuden käsite saa erilaisia merkityssisältöjä. Nykyään puberteetti alkaa entistä aikaisemmin ja toisaalta ammattiin kouluttautumisaajat ovat pidentyneet mikä aiheuttaa sen, että nuoruus elämänvaiheena myös päättyy entistä myöhemmin. Kun nuoruusvaihe etenee, lapsesta muotoutuu aikuinen, jolla on yksilöllinen persoonallisuus, ulkomuoto sekä sosiaalinen ympäristö. Tänä aikana nuorelle selkiytyy käsitys oman elämän merkityksestä. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 13.)

Aalbergin ja Siimeksen (2007, 68) mukaan nuoruus antaa toisen mahdollisuuden muuttaa persoonallisuutta ratkaisevalla tavalla. Nuoruus on mahdollisuuksien aikaa. Nuoruus voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen: varhaisnuoruuteen, keskinuoruuteen ja myöhäisnuoruuteen. Opinnäytetyössämme keskitymme varhaisnuoruuteen sekä keskinuoruuteen.

2.1 Varhaisnuoruus

Varhaisnuoruus sijoittuu n. 11 - 14 ikävuoteen. Varhaisnuoruuteen kuuluu murrosikä, joka käynnistyy esipuberteetista. Murrosiän alkamiseen vaikuttavat

monet tekijät: perinnöllisyys, psyykkinen hyvinvointi, elämäntilanne, ravinto ja terveys. (Jarasto & Sinervo 1999, 43.)

Murrosiän alkaminen näkyy ja kuuluu ensimmäisenä perheessä. Lapsen käytös vanhempia kohtaan saattaa muuttua. Hyväntahtoisesta ja neuvottelukykyisestä lapsesta voi yhtäkkiä tulla arvaamaton, äksyilevä kiukkupussi. Muutoksen aiheuttavat lapsen fyysiseen kehitykseen liittyvät hormonaaliset tekijät, jotka aiheuttavat tunne-elämän heilahtelua. (Kinnunen 2011, 14.)

Varhaisnuoruuteen kuuluu myös nuoren "aaltomainen" suhtautuminen vanhempiinsa. Välillä hän käyttäytyy lapsenomaisesti, välillä hän korostaa itsenäisyyttään. Nuori kokee vuorotellen isän ja äidin itsenäistymispyrkimystensä esteeksi. Varhaisnuoruudessa tapahtuu useita mielen muutoksia lyhyessä ajassa. Nuori tarvitsee tuekseen toisia nuoria ja perheen ulkopuolisia aikuisia. Suotuisissa olosuhteissa nuori saa heiltä tarvitsemaansa tukea ja kykenee nauttimaan omasta sekä psyykkisestä että fyysisestä kasvustaan. (Aalberg & Siimes 2007, 69.)

2.2 Keskinuoruus

Keskinuoruutta eletään n. 15 - 17 vuoden iässä. Tässä vaiheessa nuori on alkanut sopeutua muuttuneeseen minäkuvaansa. Fyysinen kasvu sekä siihen liittyvät sukupuoliominaisuudet työntävät nuorta kohti aikuisen seksuaalisuutta. Ikätoverit ovat keskeisiä nuoren seksuaalisuuden rakentamisessa. Oma minäkuvaa vahvistetaan seurustelusuhteiden avulla, siitä syystä seurustelusuhteet ovatkin aluksi itsekeskeisiä. (Aalberg & Siimes 2007, 70.) Nuoren ajattelu on epäloogista ja mustavalkoista. Ihmiset ovat joko hyviä tai pahoja häntä kohtaan ja elämässä joko onnistutaan tai epäonnistutaan. Nuori kokee, ettei voi itse juurikaan vaikuttaa omiin asioihinsa. (Aho & Laine 1997, 29.)

Keskinuoruus on aikaa, jolloin nuori irtaantuu vanhemmistaan. Nuori saattaa käyttäytyä itsekeskeisesti tai kääpertyä itseensä. Nuori voi tuntea itsensä

yksinäiseksi ja oman seksuaalisuutensa kanssa kamppaileva nuori voi tuntea olonsa erityisen yksinäiseksi. Seksuaalisuus on alue, johon vanhemmilla ei välttämättä ole pääsyä. Kaverisuhteet sekä mielikuvat auttavat nuorta oman seksuaalisuuden hahmottamisessa. Lapsuuden taakse jättäminen ei tapahdu ilman kipeitä tunteita. Nuori saattaa tuntea surua, mutta ei tiedä mistä se johtuu. (Vainikainen 2006, 12–13.) Keskinuoruudessa mieltä voi kaihertaa myös ajatus siitä, mitä muu yhteiskunta nuorelta odottaa. Millainen minusta pitäisi tulla? Millainen haluan olla? (Perret-Clermont, Pontecorvo, Resnick, Zittoun & Burge 2004, 119). Mielialojen muutokset voivat tuottaa nuorelle ainutkertaisia elämyksiä, ylemmydentunne, syyllisyyden- tai häpeäntunne kuuluvat monen nuoren tunneskaalaan tässä irtaantumisen vaiheessa. Rakastuessaan nuori etsii rakkauden kohteestaan usein omaa peilikuvaansa. (Vainikainen 2006, 12–13.)

2.3 Murrosikä

Murrosikä on fysiologista ja biologista kehitystä. Se kestää 2-5 vuotta ja sinä aikana lapsesta kasvaa fyysisesti aikuinen. Murrosikä sijoittuu nuoruuden alkuvuosiin ja tytöillä se alkaa varhemmin kuin pojilla. (Aalberg & Siimes 2007, 15). Murrosikään vaikuttavat perimä, fyysinen kasvu ja kehitys ja ne ovat yksilöllisiä. Monet vanhemmat muistavat oman nuoruutensa käännekohtat. Äidit muistavat kuukautistensa alkamisen ja isät muistavat pituuskasvunsa päättymisen. Nuoren kypsymisaikataulussa saattaa olla vuosienkin eroja. Fyysisten muutosten ajankohdat voivat vaihdella samankin perheen nuorilla. (Aaltonen ym. 2003, 52.)

Fyysisesti murrosikä tuo suuren muutoksen suhteessa omaan ruumiiseen. Murrosikä on ainoa elämänvaihe, joka aiheuttaa rajuja muutoksia ihmisen kehossa pienen ajan sisällä. Nuoren paino lisääntyy suhteessa pituuskasvuun, fyysiset sukupuolisuuden merkit ilmaantuvat ja ihossa tapahtuvat muutokset saattavat harmittaa. Murrosikää enteileviä tapahtumia ovat pojilla kivesten suurentuminen ja tytöillä rintojen kasvu. Sukukypsyyden alkamisesta kertovat tytöillä kuukautisten alkaminen ja pojilla siemensyöksyjen ilmaantuminen. (Kinnunen 2011, 24.)

Nuori kokee ylpeyttä ja arvostusta kehon muuttuessa naisen ja miehen muotoihin sekä mittoihin. Se on merkki aikuistumisesta. Tyytyväisyyteen saattaa sekoittua kuitenkin ahdistaviakin tunteita. Vartalon muuttuminen hämmentää nuorta. Muutos on nuorelle vieras ja outo, eikä lopputulosta voi ennakoida. (Jarasto & Sinervo 1999, 45.)

2.4 Koulun merkitys nuoren elämässä

Nuori viettää suuren osan päivästänsä koulussa. Ajattelutaitojen ja moraalien kehittymisen kannalta koululla on suuri merkitys. Pahimmillaan koulun vaikutus näkyy motivaation katoamisena sekä selviytymiskeinojen etsimisena. (Aaltonen ym. 1999, 68–69.) Koulussa nuori kohtaa omanikäisiään ihmisiä ja hänen on löydettävä oma paikkansa ryhmässä. Koulun pedagogisten tavoitteiden lisäksi nuoren olisi luotava läheisiä suhteita sekä saavutettava sosiaalinen asema kouluyhteisössä. (Koulu nuorten näkemänä ja kokemana 2012, 4.) Nuori oppii vuorovaikutustaitoja kaikkialla, missä on enemmän ihmisiä koolla. Koulu on ympäristö, jossa näiden taitojen lisäksi opitaan myös sosiaalisia taitoja. Koulussa nuori on tekemisissä paitsi toisten oppilaiden myös monien aikuisten kanssa. Näillä kohtaamisilla on suuri merkitys nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta. Hyviä vuorovaikutustaitoja nuori oppii erityisesti arjen työskentely-ympäristössä eli koululuokassa, joka on kodin ja perheen jälkeen tärkein kehitysympäristö nuoren elämässä. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 9-10.)

Launonen ja Pulkkinen (2004, 13–14, 16) tuovat esille opetus- ja kasvatustyön taustalla olevat arvot, jotka määrittävät pitkälti koulun toimintaa. Arvot taas kytkeytyvät läheisesti koulun normeihin, jotka näkyvät järjestyssääntöinä ja opetussuunnitelman määräyksinä. Esim. sääntö siitä, että ketään ei saa kiusata, suojaa oppilaan ihmisarvoa. Koulussa arvostetaan ennen muuta tietoa, taitoa ja muita konkreettisia opetussuunnitelmiin kuuluvia tavoitteita. Hamaruksen (2008, 119) mukaan kouluyhteisön on luotava rakenteet, jotka mahdollistavat turvallisen oppimisympäristön. Jos oppilaan turvallisuus on uhattuna esim. kiusaamisen takia,

voi oppiminen olla hankalaa, kun pitää jatkuvasti miettiä oman olemisen oikeutusta kouluyhteisön jäsenenä. Launonen ja Pulkkinen (2004, 58) korostavat, että tulevaisuudessa koulun toimintakulttuurin on satsattava tiedollisen opetuksen ohella oppilaiden sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Jokaisen oppilaan tulisi kokea itsensä arvokkaaksi yksilönä sekä kouluyhteisön jäsenenä.

Koulu toimii nuorelle oppimisympäristönä, mutta myös vertaisryhmäyhteisönä, jossa kasvetaan aikuisten ohjaamina. Kouluyhteisö voi omalta osaltaan edistää nuoren mielenterveyttä ja hyvinvointia, jos esim. aikuisia on riittävästi suhteessa oppilaisiin. Koulun normit ovat tärkeitä elementtejä luomaan järjestystä ja samalla tuomaan turvallisuuden tunnetta. Aikuisten positiivinen palaute edesauttaa nuorten oppimista ja vahvistaa tunnetta omasta osaamisesta. Kouluyhteisössä aikuisilla täytyy olla aikaa kohdata myös nuorten vaikeudet ja sillä tavoin edistää hyvinvointia koulussa. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 20 - 22.)

3 KOULUKIUSAAMINEN

Kiusaaminen tarkoittaa yhteen ja samaan oppilaaseen kohdistuvaa vihamielistä käyttäytymistä, joka on tarkoituksellista ja toistuvaa (Salmivalli 2003, 11). Hamaruksen (2008, 13–14) mukaan kiusaamisen määritelmässä erityisen tärkeää on kiusatun näkökulma ja kokemus. Kiusatun mieleen kehittyy hyvin pian kiusatuksi tulemisen uhka ja pelko sen vaikutuksista, koska kiusaajat saavat ehkä toiminnallaan myös muut oppilaat hyljeksimään kiusattua.

On olemassa suoraa ja epäsuoraa kiusaamista. Suora kiusaaminen tarkoittaa kiusaajan hyökkäämistä suoraan kiusattua kohtaan esimerkiksi lyömällä tai nimittelemällä. Epäsuora kiusaaminen voi olla muun muassa eristämistä tai juorujen levittämistä ja sitä muiden ei ole niin helppo huomata. (Hamarus 2008, 45.) Kiusaaminen voidaan jakaa kolmeen päätyyppiin; fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen kiusaamiseen (Hamarus 2012, 38). Tämän päivän yleinen kiusaamismuoto on nettikiusaaminen eri muodoissaan (Lämsä 2009, 65).

3.1 Tunnusmerkit

Kiusaamisen tunnistaminen ei ole aina helppo tehtävä. Salmivallin (2003, 10) mukaan erimielisyydet ja konfliktit kuuluvat luonnollisena osana kaikkien ihmisten elämään, niin myös koululaisten keskuuteen. Välienselvittelyillä on tärkeä kehityksellinen tehtävä, koska niiden kautta lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunnereaktioita itsessään. On kuitenkin tärkeää erottaa kiusaaminen ilmiönä koululaisten normaaleista riidoista. Hamaruksen (2012, 23) mukaan kiusaamisen tunnusmerkkejä ovat kiusatun kokemus kiusaamisesta ja valtaepätasapaino kiusatun ja kiusaajan välillä. Kiusaajalla on enemmän sosiaalista, henkistä ja fyysistä valtaa kiusattuun nähden.

Höistad (2003, 80) korostaa kiusaamisen määrittelyssä juuri toiminnan systemaattisuutta. Hänen mielestään yksittäiset, ikävät tapahtumat eivät ole vielä kiusaamista. Kiusaamisen kriteerinä Hamaruksen (2012, 23) mukaan voidaan pitää myös pitkäkestoisuutta ja tapahtumia pitkällä aikavälillä. Myös Salmivallin (2003, 11–12) mielestä yhden yksittäisen tilanteen jälkeen ei voida vielä puhua koulukiusaamisesta. Hän ei pidä myöskään kahden tasaväkisen oppilaan nahistelua tai tappelunujakkaa varsinaisesti kiusaamisena. Salmivallin (2003, 13) mukaan kiusaamista voidaan sekä liioitella että vähätellä. Jopa ammattikasvattajien keskuudessa on vähätteleviä näkemyksiä, jonka mukaan toistuvankin kiusaamisen ajatellaan ”karaisevan luonnetta”. Toisaalta tilanteita voidaan liioitella, jos kaikki lasten välinen sanailu tulkitaan kiusaamiseksi. Kiusaamisen määritelmä tuntuu olevan toisaalta hyvinkin selvä, mutta paremmin tarkasteltaessa huomaa tulkinnan vaikeuden. Toistuvuuden kriteeri saattaa estää kiusaamiseen puuttumisen varhaisessa vaiheessa (Hamarus 2012, 23).

3.2 Kiusaamisen kokemus

Kiusatuksi joutuminen on voimakas tunnekokemus, joka aiheuttaa kiusatulle paha oloa. Kiusattu tuntee pelon lisäksi häpeää ja sen takia kiusaamisesta on vaikea kertoa kenellekään. Kiusattu saattaa vähätellä kiusaamista siksi, että tuntee epäonnistuneensa, kun on joutunut kiusatuksi. Kiusattu joutuu usein sosiaalisten yhteisöjen ulkopuolelle ja leimautuu. Leimatuksi tuleminen vähentää kiusatun toimintamahdollisuuksia entisestään. (Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö 2009, 101–103.) Herkama (2012, 104) tuo esille kiusaamiseen liittyvän tulkinnallisuuden oppilaiden vertaissuhteissa ilmeneviä loukkaavia vuorovaikutusprosesseja käsittelevässä väitöskirjassaan. Oppilaat voivat kokea hyvin eri asioita kiusaamisena. Oppilaiden mielestä kulloisenkin tilanteen tulkitseminen kiusaamiseksi on riippuvainen myös siitä, ketkä tilanteessa ovat mukana.

Kiusaamistilanteet koulussa ovat haasteellisia. Herkät lapset ja nuoret joutuvat muita useammin silmätikuiksi ja heihin kiusaaminen sattuu kipeimmin (Sinkkonen 2010, 189). Riittävä syy tilanteiden selvittelyyn on kiusatun kokemus kiusatuksi

tulemisesta. Jokainen kokee omalla tavallaan eri tilanteet ja sen takia onkin tärkeää keskustella sekä kiusatun että kiusaajan kanssa erikseen. Koulussa tulisi olla aikuisten kesken yhteinen näkemys kiusaamisesta, jolloin jokaisen olisi helpompi puuttua kiusaamiseen. (Hamarus 2008, 14–15.) Aina kiusaamiseen ei ole kuitenkaan helppo puuttua. Aikuiset voivat kokea tilanteen niin vaikeaksi, että ummistavat silmänsä kiusaamiselta (Cacciatore 2007, 56).

3.3 Kiusaaminen yksilö- ja yhteisötasolla

Mistä kiusaaminen johtuu? Salmivallin (2003, 28) mukaan kysymykseen ei ole yhtä vastausta. Hän löytää selityksiä kiusaamiselle yksilötasolta, luokkatasolta ja koulutasolta. Hamarus (2008, 27) korostaa yhteisöllistä näkökulmaa, koska kiusaaminen syntyy ihmisten ollessa tekemisissä toistensa kanssa, vaikkapa kouluissa.

Yksilötasolla kiusaamista tarkasteltaessa korostuvat kiusattujen persoonalliset piirteet ja ominaisuudet, kuten ulkonäkö, temperamentti ja käyttäytyminen (Salmivalli 2003, 30). Hamarus (2012, 44) tuo esiin näkökulman, jonka mukaan kiusaamisen syyt kumpuavat kulttuurimme arvostuksista. Kiusaaminen voi liittyä mihin tahansa, kuten kiusatun perheeseen, koulumenestykseen, sukupuoliseen suuntautumiseen, uskontoon tai sairauteen. Erilaisuus voidaan löytää kenestä hyvänsä ja kiusaaminen voi alkaa siitä. Lämsän (2009, 60) mukaan kiusaamisen taustalta on hyvä erottaa kiusaajan ongelmat, kuten kateus, ennakkoluulot tai pelko kiusattua kohtaan. Kiusaajalla voi olla myös itsetunto-ongelmia.

On ensiarvoisen tärkeää, että aikuinen kertoo kiusatulle mistä kiusaamisessa on kyse. Kiusatun omaa elämää helpottaa tieto kiusaamisesta ilmiönä, sillä silloin on mahdollista, että kiusaaja lakkaa syyllistämästä itseään. Kiusatun tulee tietää, että kiusaaminen ei ole hänen syynsä, vaan kiusaajan vallan tavoittelu ryhmässä. (Hamarus 2012, 47.) Höistadin (2003, 64) mukaan kiusaamistilanteessa on kyse yksilön ja ryhmän ongelmista ja niiden oireista, vallankäytöstä, pelosta,

kateudesta, ryhmäpaineesta ja kiusaajan omasta aggressiosta, jonka hän heijastaa kiusattuun. Salmivalli (2003, 30–31) tuo esiin tyttöjen ja poikien erilaisia ominaisuuksia, jotka voidaan liittää kiusaajien ominaisuuksiin. Pojat ovat aggressiivisia ja heillä on tarve hallita toisia. Kiusaajatyttöjen profiili on hiukan toisenlainen. Tyttöjen epäsuora kiusaaminen vaatii sosiaalista älykkyyttä, jota valitettavasti voi käyttää myös toisten vahingoittamiseen kiusaamalla. Lämsän (2009, 63) mukaan koulukiusaaminen voidaan katsoa olevan ainakin osittain sukupuolisidonnainen ilmiö. Tyttöjen kiusaaminen on usein epäsuoraa juoruilua, kuiskuttelua ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle jättämistä. Pojat kiusaavat tönimällä ja nimittelemällä.

3.4 Muodot

Fyysinen kiusaaminen on usein näkyvää, sillä kiusatulla voi olla mustelmia tai vaikkapa revityt vaatteet. Tämänkaltaisen kiusaaminen on yleisempää poikien keskuudessa ja se saatetaan naamioida leikiksi tai urheiluksi. (Höistad 2003, 85.) Hamaruksen (2012, 38) mukaan fyysinen kiusaaminen on myös tönimistä, tavaroiden viemistä tai kiusatun sulkemista lukkojen taakse, esimerkiksi vessaan. Hamarus (2008, 53–55) käyttää termiä ”räjähtävä kiusaaminen”, joka saa alkunsa ilman varsinaista syytä. Se on potkimista tai rajua fyysistä päälle käymistä, josta voidaan puhua myös fyysisenä väkivaltana tai fyysisenä aggressiona. Kiusaaja voi käydä toisen päälle pienenkin syyn takia ja haluaa näin varmistaa oman asemansa ja sen, että ei joudu itse kiusatuksi. Kiusaaja osoittaa näin valtansa myös ryhmän muille jäsenille.

Henkinen kiusaaminen voi Hamaruksen (2012, 38) mukaan olla sekä suoraa että epäsuoraa. Suora henkinen kiusaaminen tarkoittaa pilkkaamista, uhkailua ja kiristämistä. Epäsuora henkinen kiusaaminen on juurujen levittämistä ja pahan puhumista takanapäin. Se voi olla myös epämiellyttävää tuijottamista, ilmeitä ja eleitä kiusattua kohtaan. Höistad (2003, 80–81) käyttää epäsuorasta henkisestä kiusaamisesta termiä hiljainen kiusaaminen. Se on tavallinen kiusaamisen laji, jota

on vaikea havaita. Usein hiljainen kiusaaminen tapahtuu piilossa ja sen uhrin ovat huomaamattomia oppilaita, jotka eivät kerro kiusaamisesta kellekään. Koulussa saatetaan olla autuaan tietämättömiä tämänkaltaisesta kiusaamisesta.

Sosiaalisen kiusaamisen voi määritellä Hamaruksen (2012, 38) mukaan kiusatun eristämiseksi ja ryhmästä pois sulkemiseksi. Sosiaalinen kiusaaminen on kiusaajan pyrkimystä manipuloida kiusatun kaverisuhteita ja muita vuorovaikutussuhteita. Sosiaalista kiusaamista on myös sellainen toiminta, jossa kiusattua kohdellaan kuin häntä ei olisi olemassakaan. Sinkkosen (2010, 192) mukaan tehokas keino sulkea oppilastoveri pois ryhmästä on olla puhumatta hänelle ja näkemättä häntä. Hamaruksen (2008, 48) mielestä kiusaamista on vaikea huomata, jos se on vain syrjintää. Syrjimisessä joku vain jätetään porukan ulkopuolelle, eikä siihen välttämättä liity mitään muuta kiusaamisen elementtiä. Kiusatut saattavat itsekin kokea, että heille ei vain löydy sopivaa kaveria ja jäävät sen takia syrjään.

Nettikiusaaminen, tai toiselta nimeltään verkkokiusaaminen, on laajentanut perinteistä kiusaamistoimintaa, jota tapahtuu nykyään myös sähköisissä viestimissä. Se voi olla ahdistelua ja häirintää sähköpostissa, tekstiviesteissä, facebookissa, chateissa ja erilaisissa Internet-peleissä. Verkossa kiusaaja voi esiintyä eri nimillä tai tuntemattomana ja tällöin myös käytetty kieli voi olla huomattavasti rajumpaa kuin kasvotusten. (Hamarus 2012, 39–40.) Sinkkosen (2010, 192) mukaan Internetin ja tekstiviestien avulla kiusaaminen voi pahimmillaan muuttua suorastaan vihakampanjaksi.

Nettikiusaaminen voi tapahtua missä vain ja milloin vain, eikä kiusaajan tarvitse kohdata kiusattua kasvokkain. Tämänkaltaisen toiminta voi houkuttaa myös sellaisia henkilöitä kiusaamaan, jotka eivät muutoin sitä tekisi. Nettikiusaamisen armottomuus näyttäytyy usein jälkeensä, kun kiusattu huomaa, että viestit ja kuvat elävät omaa elämäänsä vielä pitkänkin ajan jälkeen. (Lämsä 2009, 65–66.) Sukupuolinen häirintä on myös koulukiusaamista ja sitä tapahtuu paljon verkossa. Tytöt joutuvat tavallisimmin häirinnän kohteeksi ja se voi tapahtua avoimesti tai

piilossa. Ensiarvoisen tärkeää on kiusatun oma kokemus ja siitä tulee ilmoittaa heti aikuisille. (Hamarus 2008, 70.) Sinkkosen (2010, 192) mukaan yläkoululaisten kiusaaminen sisältää usein seksuaalisia sävyjä. Pojat, jotka eivät ole kaikkein maskuliinisimpia, saavat kuulla olevansa homoja. Tyttöjä voidaan puolestaan huoritella. Nimittelijät puolustautuvat selittämällä, että se on vain huumoria eli nuorten kielessä ”läppää”.

3.5 Roolit

Koulukiusaaminen kytkeytyy vahvasti ryhmän toimintaan ja sitä onkin Salmivallin (2010, 42–44) mielestä tarkasteltava ryhmäilmiönä. On tärkeää miettiä, mikä juuri tässä ryhmässä on sellaista, joka mahdollistaa kiusaamisen. Kiusaaminen liittyy myös ryhmässä vallitseviin normeihin. Ne ovat usein ääneen lausumattomia sääntöjä siitä, mikä toiminta on suotavaa ja miten ryhmässä tulee käyttäytyä, että saa hyväksyntää. Kiusaamistilanteissa ryhmän jäsenille muodostuu erilaisia rooleja.

Salmivallin (2003, 31–33) mukaan kiusaajan profiili ei määräydy ainoastaan hänen persoonallisuudenpiirteistään, vaan siihen vaikuttaa myös sosiaalinen asema, esimerkiksi koululuokassa. Kiusaamistilanne syntyy yleensä ryhmässä perustuen jäsenten keskinäisiin suhteisiin. Kiusattu on toiminnan kohde ja uhri. Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja yllyttää toisia mukaan, joskus jopa pakottaa. Kiusaajan ja kiusatun lisäksi ryhmästä voidaan löytää apuri, vahvistaja, puolustaja ja ulkopuolinen. Kiusaajan apuri ei aloita kiusaamista, mutta toimii avustajana ja menee helposti toimintaan mukaan. Vahvistaja on kiusaajan kannustaja ja mukana naureskelija. Puolustaja on kiusatun puolella ja yrittää saada kiusaamista loppumaan. Ulkopuolinen on henkilö, joka seuraa sivusta tapahtumia. Hän ei osallistu siihen, mutta ei tee myöskään mitään kiusatun hyväksi. (Kuka kiusaa, ketä kiusataan, [viitattu 15.1.2014].) Huurinainen, Huusko ja Malinen (2012, 60) käyttävät ulkopuolisesta nimitystä sivustaseuraaja. Heidän tutkimuksessaan sivustaseuraaja oli yleisin rooli kiusaamistilanteissa yläkoulussa, sillä lähes puolet

tutkimuskohteena olevista yläkoululaisista nimesi itsensä sivustaseuraajiksi kiusaamistilanteiden rooleissa.

Salmivalli (2003, 33–34) uskoo ulkopuolisten sivustakatsojien pitkittävän kiusaamistilanteita. Kiusaaja saattaa saada lisää intoa yleisöstä ja näin ollen kiusaaminen voi jatkua pitkäänkin. Myös Sinkkonen (2010, 190–193) perään kuuluttaa kiusaamisilmiön monimuotoisuutta. Hänen mielestään on syytä puuttua myös sivustakatsojien ja muiden roolien osuuteen kiusaamistilanteissa, koska kiusaaminen ei jatku ilman osallistuvaa yleisöä. Sivustakatsojien empatiakyky on Sinkkosen (2010, 193) mielestä vajavaista. Tärkein syy kuitenkin siihen, että sivustakatsijat eivät puutu kiusaamiseen, on pelko jäädä ryhmän ulkopuolelle. Tilanne voi olla todella ahdistava, koska samalla lapsi tai nuori tietää olevansa väärällä puolella, kun ei puolusta kiusattua.

4 KUINKA KIUSAAMISTA VOI EHKÄISTÄ?

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvuun. Lapsen varhaiset vuorovaikutussuhteet luovat pohjaa turvalliselle kasvulle ja kehitykselle. Perusluottamus syntyy ensin omassa perheessä ja kehittyy myöhemmin elinpiirin laajentuessa, muun muassa koulussa. Koulukiusaaminen voi horjuttaa lapsen perusluottamusta. Turvallinen kasvuympäristö ja lasten hyvinvointi halutaan taata Suomessa erilaisin säädöksin. (Hamarus 2012, 85–86.)

4.1 Koulun vastuu ja kiusaamiseen puuttuminen

Perusopetuslaissa 29. pykälässä todetaan, että kaikilla koululaisilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Laissa edellytetään opetuksen järjestäjiltä tarvittavat suunnitelmat häirinnän, kiusaamisen ja väkivallalta suojaamisen varalta. (L 21.8.1998/628.) Perusopetuslain 31. pykälän mukaan oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä sekä ylläpitämistä. Oppilailla on subjektiivinen oikeus näihin palveluihin. (L 13.6.2003/477.)

Oppilashuollon keskeinen tavoite on luoda oppilaille turvallinen kasvuympäristö, joka edistää kouluyhteisön hyvinvointia. Oppilashuollon tehtävänä on toiminnallaan suojata oppilaan mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Tavoitteena on luoda myönteinen vuorovaikutusilmapiiri sekä välittämisen ja huolenpidon kulttuuri, jotta voidaan turvata lapsen ja nuoren tasapainoinen kasvu ja kehitys. Oppilashuoltotyö kuuluu kaikille aikuisille, jotka työskentelevät kouluyhteisössä. Koulun ja kodin yhteistyö on oppilashuollon toteutuksessa ensiarvoisen tärkeää ja huoltajien kuulemisen merkitystä korostetaan.

Oppilashuoltotyötä koordinoi yleensä peruskouluissa moniammatillinen oppilashuoltoryhmä. Ryhmä koostuu koulun työntekijöistä ja yleensä siihen kuuluu rehtori, kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi, erityisopettaja ja opinto-ohjaaja. Tarpeen mukaan ryhmän toimintaan osallistuu opettajat sekä muut lapsen ja nuoren hyvinvointia edistävät erityistyöntekijät. (Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö, [viitattu 3.11.2013].)

Luomalla selkeät toimintamallit kiusaamisen ehkäisyyn ja erilaisiin puuttumismalleihin kiusaamistilanteissa, koulukiusaamista voidaan ehkäistä. Koulun henkilökunnalla on merkittävä rooli, koska he ensisijaisesti vastaavat kiusaamisen vastaisesta asenteesta. On hyvin tärkeää, että kaikki aikuiset sitoutuvat yhteisiin tavoitteisiin, koska sillä on selkeä viesti myös lapsille ja nuorille. (Miten koulu voi ehkäistä kiusaamista, [viitattu 16.1.2014].) Salmivalli (2003, 44) korostaa kiusaamisen ennaltaehkäisyssä kiusaamisen rehellistä tiedostamista. On voitava myöntää, että meidän koulussa esiintyy kiusaamista. Vasta sitten kiusaamisen vastainen työ voi edetä.

Salmivallin (s. 54–55) mukaan myös oppilaat on tuotava mukaan kiusaamisen vastaiseen työhön. Ei riitä, että opettajat tekevät hienoja suunnitelmia. Oppilaiden kanssa tulee käsitellä kiusaamista, vaikkapa erilaisten ryhmäkeskeisten menetelmien avulla. Salmivallin (2010, 68–75) mielestä kiusaamisen vähentämiseksi päästään parempiin tuloksiin juuri koko koululuokkaan – tai ryhmään vaikuttamalla, ei pelkästään kiusaajan tekemisiin puuttamalla. Ryhmien kanssa voi keskustella kiusaamistilanteista ja selvittää erilaisten roolien merkitystä lopputuloksen kannalta. Myös pienryhmätyöskentelyn avulla oppilaat voivat pohtia kiusaamisen problematiikkaa ja vaikkapa rooliharjoitusten kautta hahmottaa erilaisia tunnetiloja kiusaamistilanteissa.

Hamarus (2008, 117–119) korostaa koulun rakenteiden merkitystä. Jokaisen täytyy tietää koulu yhteisössä, kuinka kiusaamistilanteisiin tulee puuttua. Sääntöjen ja menettelytapojen luomiseen voivat osallistua opettajien lisäksi myös oppilaat. Oppilaiden näkökulma voi herättää monen aikuisen huomaamaan, mitkä olisivat parhaita keinoja kiusaamisesta kertomiseen. On tärkeää, että kaikki sitoutuvat

sääntöjen noudattamiseen, koska silloin oppilaat tietävät, mitä kiusaamisesta seuraa. Kouluyhteisössä tulee olla riittävän paljon reittejä, joiden avulla oppilaat voivat tuoda kiusaamistilanteita tai -kokemuksia julki. Hyvä vuorovaikutus opettajien ja muun henkilökunnan kanssa on merkittävä keino oppilaan saada kiusaamiskokemuksiaan kerrotuksi. Myös vanhempien kautta kiusaamistilanteet päätyvät opettajien tietoon.

Kouluissa olisi ensiarvoisen tärkeää ottaa huomioon oppilaiden näkökulma koulukiusaamiskokemuksia kartoitettaessa. Opettajien ja vanhempien käsitykset kiusaamisesta saattavat olla hyvinkin eroavaisia suhteessa oppilaiden käsityksiin. Niinpä olisi erittäin tärkeää huomioida oppilaiden käsitykset koulukiusaamiseen puuttumisessa, sen määrittelyssä sekä siinä, millaista tukea oppilaat kiusaamistilanteen selvittelyn aikana tarvitsevat. Tutkimustulosten mukaan pitkään jatkunut kiusaaminen saattaa muodostua vakiintuneeksi vuorovaikutustavaksi koululuokassa ja sen rakenteen purkamiseen tarvitaan koulun aikuisten apua. (Herkama 2012, 198–199.)

4.2 KiVa Koulu

KiVa Koulu tulee sanoista Kiusaamisen Vastainen tai Kiusaamista Vastustava Koulu. KiVa Koulu on kehitetty Turun yliopiston psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyönä ja sen ohjelman tavoitteena on vaikuttaa koko kouluyhteisöön ryhmänä. Kiusaaminen ei ole juuri koskaan yhden oppilaan toimintaa, vaan siihen liittyy usein monia oppilaita, joskus koko koululuokka. KiVa Koulu – ohjelman avulla pyritään vaikuttamaan kaikkiin ryhmän jäseniin, myös niihin, jotka seuraavat kiusaamista sivusta. (Salmivalli 2010, 145–146.) KiVa Koulu on Opetusministeriön rahoittama hanke koulukiusaamisen vähentämiseksi sekä ennaltaehkäisemiseksi ja se on tarkoitettu kouluille, jotka antavat perusopetusta. Ohjelmat on suunnattu erilaisina versioina luokka-asteille 1.-3., 4.-6. ja 7.-9. ja kehitystyö etenee asteittain. KiVa Koulu- ohjelmassa koko kouluyhteisö sitoutetaan osallistumaan kiusaamisen vastaiseen työhön. Kouluille

annetaan tietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. Ohjelmasta kerrotaan vanhemmille erilaisten oppaiden avulla sekä järjestetään vanhempainiltoja asian tiimoilta. KiVa Koulu- hanke on kehitetty nimenomaan siksi, että kouluissa tarvitaan tehokkaita ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä. (KiVa Koulu- ohjelma, [viitattu 16.1.2014].)

KiVa Koulu- ohjelmaan kuuluu yleisiä toimenpiteitä eli kaikille oppilaille suunnattuja oppitunteja, joilla käsitellään erilaisten harjoitusten ja keskustelujen avulla kiusaamista. Ohjelmaan on kehitetty myös kiusaamisen vastainen tietokonepeli, jossa oppilaat seikkailevat. Tietokonepelissä oppilaiden on tarkoitus auttaa kiusattuja kavereitaan. (KiVa Koulu- ohjelma vähentää kiusaamista merkittävästi, [viitattu 16.1.2014].) Yleisten toimenpiteiden lisäksi KiVa Koulu- ohjelmassa on kohdennettuja toimenpiteitä, jotka otetaan käyttöön, kun kiusaamistapaus on käynyt ilmi. Kiusaamistapausta selvittelee koulussa nimetty KiVa- tiimi, jonka muodostaa vähintään kolme koulun aikuista. KiVa - tiimille tulevat kiusaamistapaukset eivät määrity kiusaamisen muodon mukaan, vaan kiusaamisen systemaattisuuden perusteella. KiVa Koulu- ohjelmassa korostetaan kiusaamisesta keskustelun tärkeyttä, koska silloin oppilaille syntyy luottamus koulun aikuisiin ja avun saamiseen. (Salmivalli 2010, 150–151.)

Koulukiusaamisen kriminalisoinnista tehtiin vuonna 2012 Pro gradu- tutkimus, jonka kyselytutkimukseen osallistui 785 yhdeksäsluokkalaista eri puolilta Suomea. Enemmistö kyselytutkimukseen osallistuneista oppilaista koki, että KiVa- Koulu- ohjelma ei ole riittävän tehokas, mutta se on tällä hetkellä paras mahdollinen vaihtoehto koulukiusaamisen kriminalisoimiselle. Koulukiusaamisen kriminalisointi vaikuttaisi kyselyyn vastanneiden mielestä ennaltaehkäisevästi, koska suurin osa kiusaajista ilmoitti jättävänsä kiusaamatta, jos kiusaaminen olisi kriminalisoitu. Yli puolet vastaajista ilmaisi halunsa tuoda julki nähtyjä tai koettuja kiusaamistilanteita, jos koulukiusaaminen kriminalisoitaisiin. Näin ollen kiusaamiseen pystyttäisiin paremmin puuttumaan, kun tapaukset tulisivat helpommin ilmi. Tutkimuksen johtopäätösten mukaan lainsäädäntö ei pysty nykyisellään vastaamaan koulukiusaamiseen ja niinpä olisi tarpeen tehdä laajempi

tutkimus mahdollista lainsäädäntömuutosta silmällä pitäen. (Vierimaa 2012, [viitattu 25.2.2014].)

4.3 Kodin vastuu

Vanhemman tulee olla kiinnostunut lapsen asioista. Parhaiten se onnistuu kyselemällä koulupäivän tapahtumista ja kavereista. Kun tulee ilmi että lasta on kiusattu, siihen on vanhemman suhtauduttava vakavasti. Vanhemman kannattaa olla yhteydessä opettajaan ja pyrkiä luomaan rakentavaa yhteistyötä. Vaikkakin oman lapsen kiusaaminen herättää vanhemmassa aina melkoisia tunteita ja myös opettaja saattaa saada osan syytöksistä. (Salmivalli 2003, 78.)

Hamaruksen (2008, 142) mukaan lapselle on kerrottava kotona, mitä kiusaaminen tarkoittaa. Kiusaamisilmiön ymmärtäminen auttaa lasta ymmärtämään miksi joku kiusaa ja mitä sillä yritetään saavuttaa. Lapsen on tärkeää saada kotona tuki sille ajatukselle, että kiusaaminen ei ole hänen syynsä eikä mahdollisesta kiusatun roolista pääse näin ollen muodostumaan osa identiteettiä. Yhteisten keskustelujen jälkeen lapsen on ehkä helpompi kertoa kotona mahdollisesta kiusaamisesta. Vanhemmat voivat vahvistaa lasta kannustamalla, tukemalla ja kehumalla. Kodin arvostavalla ilmapiirillä on suuri vaikutus lapsen selviämiseen myös kiusaamistilanteissa.

Hamaruksen (2008, 139) mukaan ensiarvoisen tärkeää kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä on kodin ja koulun yhteys. Opettajan ja vanhempien toimiva vuorovaikutus auttaa haasteellisissakin tilanteissa. Vanhempainillat ja vanhempainvartit ovat perinteisiä kohtaamispaikkoja, mutta kiusaamisen vastaista työtä voisi tehdä erilaisten toiminnallisten tilaisuuksien avulla. Tällaisia tilaisuuksia voisivat olla esim. koulun tiloissa järjestettävät perheillat, joissa toisiaan tapaisivat sekä vanhemmat että oppilaat. Tilaisuudet voisivat olla vaikkapa yhdessä tekemistä, esim. sählypeli vanhempien ja oppilaiden välillä. Salmivalli (2010, 93) tähdentääkin vanhempien keskinäisen yhteistyön merkitystä, joka voi olla ensiarvoisen tärkeää kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Vanhempien hyvät

keskinäiset suhteet luovat luottamusta myös oppilaiden välille ja näin ollen antavat eväitä myös oppilaiden keskinäisen vuorovaikutuksen kehittymiselle.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymykset ja aiheen raja

Tutkimuksemme tarkoitus on tuoda esille oppilaiden näkökulma siitä, millaista kiusaamista koulussa esiintyy ja miten paljon. Tutkimuksen avulla haluamme selvittää millaisin keinoin ja kenen toimesta oppilaat haluaisivat kiusaamiseen puututtavan.

Tutkimuksemme pääkysymys on:

- Millaista kiusaamista yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa esiintyy?

Alakysymyksiä ovat:

- Kuinka paljon kiusaamista esiintyy?
- Miten ja kenen toimesta kiusaamistilanteisiin tulisi puuttua?

5.2 Opinnäytetyön kulku

Päätimme suorittaa tutkimuksen kahdessa eri yläkoulussa. Yläkoulut sijaitsevat kahdessa eri kunnassa, Länsi-Suomen läänissä. Valitsimme kaksi yläkoulua juuri sen takia, että saamme riittävästi aineistoa tutkimusta varten. Missään vaiheessa emme aio tutkijoina verrata koulukiusaamisen esiintyvyyttä eri kouluissa tai koulujen toimintatapoja kiusaamistilanteissa. Otimme yhteyttä koulujen kuraattoreihin ja pohdimme alustavasti tutkimuksen toteutustapaa. Molempien kuraattoreiden mielestä aihe on erittäin ajankohtainen. Seuraavaksi otimme

yhteyttä yläkoulujen rehtoreihin ja sovimme käytännön asioista ja teimme kirjallisen sopimuksen opinnäytetyöstä.

Pohdimme sopivia aineistonkeruumenetelmiä ja päädyimme ratkaisuun, että yhdeksäsluokkalaiset kirjoittavat aineen koulukiusaamisesta ja haastattemme muutamia koulujen työntekijöitä sekä vanhempaa, jonka lasta kiusattiin yläkoulussa. Olimme yhteydessä yläkoulujen äidinkielenopettajiin ja keskustelujen jälkeen laadimme oppilaille ohjeistuksen ainekirjoitukseen. (liite 1)

Keräsimme tutkittavat aineistot yhdeksäsluokkalaisilta loka-marraskuussa 2013. Yläkoulujen äidinkielenopettajien avustuksella organisoimme oppilaiden kirjoitustilanteet. Oppilaat kirjoittivat kokemuksistaan äidinkielen tunnilla, opettajan läsnä ollessa. Oppilaille annettiin ohjeistus kirjoitukseen ja heillä oli aikaa tavallisen oppitunnin verran eli 45 minuuttia. Ainekirjoitukset kirjoitettiin nimettöminä, jotta oppilaat uskaltaisivat olla mahdollisimman avoimia ja rehellisiä kokemuksistaan kirjoittaessa. Ainekirjoituksia kertyi yhteensä 92 kappaletta.

Valitsimme teemahaastatteluun kaksi koulun työntekijää ja yhden vanhemman. Koulun työntekijöistä valitsimme koulukuraattorin ja yhdeksännen luokan luokanvalvojan, koska arvelimme juuri heillä olevan ajantasaisinta tietoa, jota voisimme peilata oppilaiden kirjoituksiin. Haastatteluista olimme sopineet sähköpostitse ja lähetimme heille kysymysrunгон etukäteen, jotta he voisivat tutustua teemoihin. Haastattelut toteutuivat rauhallisissa tiloissa kouluilla kahden kesken, eikä häiriötekijöitä ollut. Myös vanhempaa haastateltiin koulun tiloissa. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin.

5.3 Laadullinen tutkimus

Käytimme tutkimusmenetelmänä laadullista tutkimusta. Olimme koulukuraattoreiden kanssa samaa mieltä siitä, että laadullisella tutkimuksella saamme syvällisempää tietoa nuorten koulukiusaamiskokemuksista. Laadullisen

tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tyypillisenä piirteenä on kokonaisvaltaisuus, jossa tiedonkeruun välineenä suositaan ihmistä todellisissa tilanteissa. Tutkimuksessa ei ole ensisijaista teorian testaaminen, vaan aineiston yksityiskohtainen tarkastelu, jossa tutkittavan ääni tulee kuuluviin. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valikoituu tarkoituksenmukaisesti ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–165.)

Teorialla on tärkeä rooli laadullisessa tutkimuksessa, ja siksi sitä tarvitaan välttämättä. Sitä tarvitaan tutkimuksessa esimerkiksi tutkimuksen etiikan ja luotettavuuden hahmottamiseen ja oikeastaan koko tutkimuskokonaisuuden mieltämiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18.) Laadullinen tutkimusmenetelmä käsittelee ihmisten välistä ja sosiaalista merkitysten maailmaa. Suhteet ja niiden muodostamat merkityskokonaisuudet vuorostaan ilmenevät ihmisistä lähtöisin olevina ja ihmiseen päätyvinä tapahtumina. Tavoitteena ovat ihmisen omat kokemukset todellisuudesta. Nämä kokemukset sisältävät niitä asioita, joita ihminen pitää itselleen merkityksellisinä ja tärkeinä. (Vilka 2005, 97.)

Herkaman (2012, 59) mukaan laadullisen tutkimuksen keskeiseen käsitteistöön kuuluvat kokemukset. Laine (2001, 26–29) tuo esiin fenomenologisen näkökulman aineiston tulkitsemisessa. Fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa ja yksilö yhdistetään vahvasti yhteisöön. Kokemukset ovat aina henkilökohtaisia, mutta käsitykset asioista syntyvät usein yhteisössä. Kuitenkin on muistettava, että jokainen yksilö on erilainen ja kokee asiat eri tavalla. Fenomenologinen tutkimus ei pyri löytämään yleistyksiä vaan ymmärtämään tutkittavien ihmisten merkitysmaailmaa.

5.4 Teemahaastattelu ja narratiivinen lähestymistapa

Laadullisen tutkimuksen yksi yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä on haastattelu. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa tavoitteena

on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 73, 77.) Muita laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat kysely, havainnointi ja dokumentteihin perustuva tieto. Aineistonkeruumenetelmiä voidaan käyttää vaihtoehtoisina, rinnakkain tai yhdistettyinä eri tavoin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73.) Teemahaastattelua voidaan pitää eräänlaisena keskusteluna, joka tapahtuu kuitenkin pitkälti tutkijan ehdoilla. Tutkijan tavoitteena on vuorovaikutuksessa saada selville tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.) Haastattelun etuna on sekä joustavuus että mahdollisuus samalla saada tietoa havainnoimalla. Haastateltavalla saattaa olla myös ainutlaatuista tietoa tutkimusongelmiin ja –kysymyksiin (Stake 2010, 95). Tutkija voi esittää kysymyksiä haluamassaan järjestyksessä ja kysymys voidaan esittää uudestaan tai selventää tarvittaessa, mitä todella halutaan tietää (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75–76). Haastattelun teemat on teemahaastattelussa ennakkoon määritetyt, mutta tutkijalla ei ole kysymyksistä tarkkaa järjestystä tai muotoa, vaan eräänlainen tukilista teema-alueen asioista. Teemahaastattelun ja ns. syvähaastattelun välistä rajaa ei ole helppoa vetää, koska myös teemahaastattelulla voidaan päästä hyvinkin syvälle tutkittaviin asioihin. (Eskola & Vastamäki 2001, 26–27.) Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 48) mukaan teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ovat keskeisessä asemassa, samoin kuin haastateltavien asioille antamat merkitykset, jotka syntyvät tutkijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa.

Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruutapana voidaan pitää myös ns. elämäkerrallista lähestymistapaa ja erilaisia persoonallisiin dokumentteihin perustuvia aineistoja. Tällaisia voivat olla omaelämäkerrat, päiväkirjat, kirjeet ja muistelmat. Näiden aineistojen katsotaan kuuluvan narratiiviseen tutkimukseen. Narratiivinen aineisto viittaa tapaan ymmärtää omaa elämäänsä ja sen merkityksellisiä tapahtumia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 217–218.) Syrjälän (2001, 203–204) mukaan elämäkerrat ja tarinat ovat ottamassa jalansijaa eri tieteenalojen tutkimuksissa, koska tarinat sisältävät ainutlaatuista materiaalia ihmisen ajatuksista ja kokemuksista. Voidaan ajatella, että oman elämän pohdinnan avulla ihminen rakentaa minuuttaan ja kokemukset voivat avata uusia näkökulmia sekä itselle että muille. Syrjälä (2001, 205, 214) korostaa

tutkittavien oman äänen esiin tuomista tunteiden ja kokemusten avulla. Narratiivisen tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että lukija pystyy eläytymään kokemuksiin todentuntuisesti. Heikkisen (2001, 121) mukaan narratiivista aineistoa ovat vapaat kirjalliset tuotokset, joissa tutkittava kertoo käsityksensä omin sanoin.

Käytimme tutkimuksessamme pääasiallisena tiedonkeruumenetelmänä kirjoittamista. Yhdeksäsluokkalaiset kirjoittivat ainekirjoitukset koulukiusaamiskokemuksista ja aineet olivat tutkimuksemme pääaineisto. Valitsimme ainekirjoitukset siitä syystä, että kirjoittaminen on erinomainen tapa saada tietoa juuri kokemuksista. Koulukiusaaminen voi olla monelle arka aihe, joten ajattelimme kirjoittamisen olevan parempi tiedonkeruumenetelmä kuin haastattelu. Usein aroista aiheista on vaikeampi puhua varsinkin vieraalle ihmiselle, joita me tutkijat oppilaille olemme. Ainekirjoitukset tuottivat meille aineistoa, jonka avulla saimme tietää miten oppilaat kokivat koulukiusaamisen.

Ainekirjoitusten kirjoittaminen sisälsi teemahaastattelun piirteitä, koska ainekirjoituksen ohjeistuksessa oli selvästi kerrottu eri teemat ja kirjoituksissa nousivat esille oppilaiden tulkinnat omista kokemuksistaan. Teemahaastattelun muita piirteitä menetelmämme ei kuitenkaan suoranaisesti sisältänyt, koska esim. kirjoitustilanteissa emme tutkijoina luoneet varsinaisesti vuorovaikutusta oppilaiden kanssa. Sen vuoksi on hiukan vaikea määrittää mihin tiedonkeruutapaan ainekirjoitukset yksiselitteisesti kuuluvat. Mielestämme aineistossa voidaan ajatella olevan myös narratiivisia piirteitä, koska aineissa on oppilaiden kokemuksia eli elettyä elämää. Ainekirjoitustilanteessa oppilaat palasivat omiin kokemuksiinsa, joskus varmasti myös ikäviin, ja sitä kautta joutuivat refleктоimaan omaa elämäänsä ja kokemusten aiheuttamaa tunnetta yhä uudestaan. Lisäksi ainekirjoituksissa oppilaat saivat äänensä kuuluviin, kun heidän mielipiteitään kysyttiin esim. kiusaamistilanteisiin puuttumisesta.

Teemahaastattelua käytimme tutkimusmenetelmänä, kun haastattelimme koulukuraattoria, opettajaa ja vanhempaa. Koulukuraattorin ja opettajan haastatteluissa jaoin kysymykset kolmeen teema-alueeseen. Ensimmäiseksi

teemaksi asetimme sen, kuinka usein koulun aikuiset selvittelevät kiusaamistilanteita eli miten paljon kiusaaminen on läsnä koulun arjessa. Toisena teemana oli millaista kiusaaminen on ja kolmantena teemana kiusaamistilanteisiin puuttuminen. Nämä teemat tukivat myös tutkimuskysymyksiämme ja oppilaiden kirjoittamien aineiden ohjeistusta. Haastattelemamme vanhemman lasta oli yläkoulussa kiusattu. Vanhempi sai kertoa kiusaamistilanteesta haluamallaan tavalla, vapaasti. Teemat olivat kuitenkin samantyyppiset kuin koulukuraattorin ja opettajan haastatteluissa, joten tästäkin haastattelusta saatu tieto tuki tutkimuskysymyksiämme.

5.5 Aineiston analysointi

Yksi tutkimuksen tärkeimmistä vaiheista on aineiston analyysi. Analyysivaiheessa tutkijalle selviää, minkälaisia vastauksia hän saa tutkimuskysymyksiin. Yleensä analyysi tehdään sen jälkeen, kun aineisto on kerätty. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysia voi tehdä pitkin matkaa. Analysointia voi suorittaa monin eri tavoin, mutta pääperiaatteena on, että valitaan sellainen tapa, joka parhaiten tuo vastauksen tutkimusongelmiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 221–224.)

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää lähes kaikessa laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysia voidaan pitää yksittäisenä metodina ja se voidaan yhdistää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sen avulla voidaan tehdä vaihtelevaa tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.) Sisällönanalyysi sopii hyvin analysointimenetelmäksi silloin, kun aineistoa on kerätty esimerkiksi ainekirjoituksin ja haastatteluin. Tällä analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittava ilmiö tiivistetympään ja yleisempään muotoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.)

Aineistolähtöisyys on yksi tapa tehdä sisällönanalyysiä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija pyrkii löytämään tutkimusaineistosta toiminnan logiikan tai jonkinlaisen tyypillisen kertomuksen. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee

siten, että tutkija päättää tutkimusaineiston keräämisen jälkeen, mistä toiminnan logiikkaa tai tyypillistä kertomusta lähdetään etsimään. Aineistosta karsitaan tutkimusongelman kannalta epäolennainen tieto, tiivistämistä ohjaa tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. (Vilkkä 2005, 140.) Analyysia tehdessämme merkitsimme ainekirjoituksiin värikoodein ja numeroin juuri ne kohdat, joista löytyi vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Haastatteluista alleviivasimme litteroinnin jälkeen ne kohdat, joissa haastateltavat vastasivat tutkimuskysymyksiimme. Alleviivasimme myös mielestämme hyvät lainaukset, joita voisimme käyttää opinnäytetyössämme tekstiä elävöittämään ja tutkimuksemme luotettavuutta lisäämään.

5.6 Tutkimuksen eettisyys

Eettisen tutkimuksen lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen ja itsemääräämisoikeus. Tutkimukseen osallistuvalla täytyy olla mahdollisuus itse päättää haluaako osallistua tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 25.) Tutkijan täytyy pitää aina lupauksensa tutkimukseen kohteena oleville ja toteuttaa juuri niitä toimintoja mitä on sovittu. Koskaan tutkija ei saa rikkoa salassapitovelvollisuutta ja vaitiolositoumusta tutkittavia kohtaan. (Vilkkä 2006, 113.) Kuulan (2006, 87–88) mukaan henkilötietolaki asettaa tutkijalle erilaisia velvoitteita tutkimukseen osallistuvia henkilöitä kohtaan. Tutkijan täytyy käsitellä aineistoa niin, että tutkimukseen osallistuvien yksityisyyden suoja ei vaarannu. Tutkijan on lisäksi huolehdittava siitä, että aineistoa ei käytetä muuhun kuin sovittuun tarkoitukseen. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 25–27) korostavat, että tutkijan on vältettävä epärehellisyyttä kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Keskeinen periaate on se, että toisten tekstiä ei saa plagioida. Myöskään tutkimustuloksia ei pidä yleistää eikä raportoida puutteellisesti tai harhaanjohtavasti.

Sovimme rehtorien ja äidinkielenopettajien kanssa, että yhdeksäsluokkalaiset kirjoittavat aineet normaalin tuntityöskentelyn tavoin eikä näin ollen ollut tarvetta

kysyä ennakkoon lupia oppilailta tai vanhemmilta. Koulupäivän aikana toteutettu tutkimustilanne heikensi omalla tavallaan tutkimuksen eettisyyttä, koska oppilailta ei kysytty halukkuutta osallistua ainekirjoitukseen. Koulu tutkimusympäristönä antoi mahdollisuuden tämänkaltaiseen toimintatapaan. Eettisten periaatteiden mukaan huolehdimme siitä, että ainekirjoituksen ohjeistuksessa oli mahdollisimman paljon tietoa oppilaille tutkimuksen tarkoituksesta. Oppilaille laaditussa ohjeistuksessa kerroimme ketä olemme ja mikä on tutkimuksemme tavoite. Kerroimme myös käytettävissä oleva ajan ja sen, että kirjoituksia ei arvioida opettajan toimesta. Oppilaita ohjeistettiin, että kirjoitukseen ei laiteta omaa nimeä, vain sukupuoli. Lisäksi ohjeistuksessa mainittiin, että kirjoituksia ei palauteta oppilaille. Haastateltavilta aikuisilta kysyimme suostumuksen haastatteluun ja kerroimme tutkimuksemme tarkoituksesta sekä siitä kuinka haastatteluaineisto tullaan käsittelemään.

5.7 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksella pyritään tuottamaan luotettavia vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen luotettavuus eli reliabelius tarkoittaa myös mittaustulosten toistettavuutta ja tarkkuutta, jota sattumanvaraiset tulokset eivät saavuta. Toinen tutkimuksen arvioinnin käsite on pätevyys eli validius. Se kertoo onko mitattu juuri sitä mitä on ollut tarkoitus mitata. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa huolellinen suunnittelu ja tarkka selostus tutkimuksen toteutuksesta. Tutkijan täytyy perustella tarkasti omat tulkintansa, joita tekee tuloksista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232.)

Tutkimuksemme luotettavuutta lisäsi mielestämme se, että sekä oppilaat että haastateltavat saivat tarvittavan tiedon tutkimuksemme tarkoituksesta. Haastateltaville olimme lähettäneet sähköpostilla kysymysrunгон ja he pystyivät näin valmistautumaan haastattelutilanteeseen. Ainekirjoituksen ohjeistus sisälsi tarkat ohjeet sekä useita apukysymyksiä. Jokainen oppilas sai pitää ohjeistuksen koko ajan pulpetillaan, joten ohjeisiin oli helppo palata kirjoituksen aikana.

Kuvasimme ohjeistuksessa kiusaamistilanteiden eri rooleja, jotta oppilaiden olisi helpompi miettiä omaa käyttäytymistään. Tutkimuksen luotettavuutta voi mielestämme mitata sillä, että oppilaiden kirjoitukset tuottivat meille laajan otannan ja voidaan kai päätellä, että he olivat motivoituneita kertomaan juuri omista ainutlaatuisista kokemuksistaan. Tutkimuksemme luotettavuudelle aiheuttaa painetta varmasti se, että oppilaat kertoivat tapahtumista, jotka olivat kenties tapahtuneet aikoja sitten. Voidaan ehkä kyseenalaistaa tapahtumien tarkka kulku, mutta kokemus on kuitenkin jokaisen oma, subjektiivinen kokemus.

Tutkimuksemme tarkoitus ei ole tuloksien avulla yleistää kiusaamisilmiön laajuutta tai olettaa, että jokaisessa Suomen yläkoulussa kiusataan juuri yhtä paljon ja samalla tavalla. Tutkimuksemme tarkoitus on tuoda koulun aikuisten tietoon, kuinka oppilaat kokevat koulukiusaamisen ja kuinka heidän mielestään siihen tulisi puuttua. Jokaisessa koulussa on oma toimintakulttuurinsa ja tämän tutkimuksen avulla koulu voi tarkastella omia toimintatapojaan.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Kiusaaminen yläkouluissa

”Meidän koulussa ei kiusata tai niinhän ne opettajat luulee.”

Ainekirjoituksista nousi esille poikkeuksetta, että yläkouluissa kiusataan. Joidenkin yhdeksäsluokkalaisten mielestä kiusaamista on enemmän, ja joidenkin mielestä vähemmän. Monet oppilaat olivat sitä mieltä, että kiusaamista tapahtuu joka koulussa. Kiusaaminen ei kuitenkaan yhdeksäsluokkalaisten kokemana ole joka päiväistä. Muutamat oppilaat eivät olleet nähneet kiusaamista viime aikoina. Yleensä kiusaaminen oli alkanut jo ala-asteella ja jatkunut yläkoulun puolella, mutta varhain alkanut kiusaaminen oli muutamien kohdalla loppunut yläkouluun siirryttäessä. Koulukuraattorin mielestä kiusaamista tapahtuu tietyissä sykleissä. Ensimmäisiä kiusaamistilanteita selvitetään suurin piirtein syysloman tienoilla ja toisen kerran kiusaamistilanteet huipentuvat ennen joululomaa. Keväällä voi taas olla enemmän kiusaamistilanteita.

Haastattelussa opettaja kertoi selvittelevänsä kiusaamistilanteita joka viikko, mutta ei missään nimessä päivittäin. Kiusaamistilanteen voi huomata käytävällä välituntivalvojana tai kuulla opettajanhuoneessa toisilta opettajilta. Joskus myös vanhemmat ottavat yhteyttä, mutta harvoin käy niin, että joku oppilas tulee sanomaan, että toista oppilasta kiusataan. Puhumattakaan siitä, että oppilas tulisi sanomaan, että minua kiusataan, vaikka siitä koulun aikuiset joka välissä oppilaita muistuttavat.

Miksi sitten joitakin oppilaita kiusataan? Opettajan mielestä kiusaaja voi kokea olevansa jollain tavalla heikoilla ja yrittää nostaa omaa arvoaan kiusaamalla muita. Myös kaveripiirin arvostusta voidaan hakea kiusaamalla toisia. Kiusatuissa oppilaissa voi nähdä poikien ja tyttöjen eron sillä tavalla, että tytöt löytävät erilaisuuden toisesta helpommin kuin pojat. Pojat kiusaavat usein fyysisesti heikompa, mutta tytöt huomaavat erilaisuuden, esim. ulkonäön, vaatetuksen tai

jotain muuta, jonka perusteella jostain oppilaasta voidaan tehdä silmätikku. Kiusattu ei suinkaan ole aina ujo, eristäytynyt tai yksinäinen, vaan siihen voi löytyä ihan muut syyt. Koulukuraattorin haastattelussa ilmeni, että kiusatuksi voi joutua ihan kuka tahansa. Kiusatuksi joutuminen saattaa olla sattuman kauppaa.

”Hyvinkin suositusta, hyvin toisten kanssa toimeentulevasta oppilaasta, niin yhtäkkiä vain sitä voidaan ruveta kiusaamaan.”

6.2 Kiusaamisen kokemukset

”Ensin kiusaaminen oli vain sitä, että syrjittiin porukasta.”

Kiusaamiskokemuksia oli monenlaisia. Monissa poikien kirjoituksissa ilmeni, että kiusaamisen määrittely ei ole helppoa, koska poikien keskuudessa kiusaaminen oli useimmiten hännäämistä, leikkimielistä tönimistä tai hyväntahtoista pelleilyä. Poikien kiusaaminen koettiin suorapuheisuutena sekä pienenä syrjimisenä, myös nimittely oli yksi poikien yleisimmistä koulukiusaamiskokemuksista. Leikkimielinen töniminen ja hännääminen saattoi joskus muuttua vakavammaksi ja fyysisemmäksi. Usein poikien väliset kiusaamistilanteet on pystytty selvittämään nopeasti paikanpäällä, jopa ilman aikuisen väliintuloa.

”Yleensä pojat kiusaavat suorapuheisesti ja tönien. Tytöt taas silleen kiemurrellen ilmeilee ja mulkoilee kateudesta. Mutta yleisin kiusaaminen mitä esiintyy tytöillä sekä pojilla on ryhmästä ulosjättäminen ja kuiskailu selän takana.”

Tyttöjen kesken koulukiusaamista on yhdeksäsluokkalaisten mielestä enemmän kuin poikien kesken. Tytöt kiusaavat enemmän henkisellä kuin fyysisellä tasolla. Koulukiusaaminen on selän takana nauramista sekä ryhmästä pois jättämistä. Myös erilaisuus aiheuttaa kiusaamista. Erilaiset vaatteet tai erilainen harrastus aiheuttavat pilkkaamista tai jopa suorapuheista kiusaamista. Yhdeksäsluokkalaisten mielestä tytöt levittävät toisistaan perättömiä juoruja niin kavereiden kesken kuin sosiaalisen median kautta. Myös matkapuhelimilla otetaan

kiusatusta kuvia ja levitellään niitä kavereiden kesken. Tyttöjen keskuudessa myös nolataan toisia muiden edessä. Tekemästään virheestä voi kuulla useita viikkoja.

Koulukiusaamista on yhdeksäsluokkalaisten kokemana ollut myös koulutarvikkeiden luvatta ottaminen tai niiden rikkominen. Paheksuvat katseet ja mulkoilut ovat monelle oppilaalle arkipäivää. Koulukuraattorin mukaan radikaalimpia kiusaamistilanteita ei ole vuodessa kovinkaan montaa. Opettajan mukaan kiusaaminen on pakko jakaa poikien kiusaamiseen ja tyttöjen kiusaamiseen. Poikien kiusaaminen on selkeämpää, fyysistä tönimistä ja nimittelyä, johon on suhteellisen helppo tarttua. Tyttöjen kiusaaminen on usein piilokiusaamista, joka voi lähteä hyvin pienestä asiasta, mutta sen rönsyt leviävät todella laajalle, jopa toisille luokille sekä useisiin eri kaveripiireihin. Tyttöjen kiusaaminen on opettajan mielestä paljon hankalampaa selvittää kuin poikien. Facebook on tuonut kiusaamiseen oman vivahteensa, koska usein vapaa-ajalla kirjoitetut kirjoitukset vaikuttavat myös kouluympäristössä. Koulun täytyy kuitenkin rajata, kuuluvatko vapaa-ajalla tapahtuneet kirjoitukset ja kiusaamiset koulun selvitettäviksi.

6.3 Kiusaamistilanteiden roolit

”Minä rupesin kiusaamaan. Luulin että saan sillä suosiota.”

Kiusaamistilanteiden roolit ovat erilaisia ja niitä on useita. Yhdeksäsluokkalaisissa eniten oli sivusta seuraajia, mutta niin kiusattuja, kiusaajia, puolustajia kuin apureitakin löytyi. Monista ainekirjoituksista kävi ilmi, että sivustaseuraajat eivät uskaltaneet puuttua kiusaamiseen. He pelkäsivät, että heitä aletaan kiusata.

”Olen nähnyt kiusaamista mutta en vain ole mennyt väliin.”

”Kiusaamisessa olen usein vain sivustaseuraajana, sillä luultavasti minulla ei olisi sanavaltaa, enkä uskaltaisi ujoudeltani puolustaa kiusattua, vaikka haluaisin.”

Apurit kertoivat olleensa mukana kiusaamistilanteessa niin, että he nauroivat kiusatulle. Apurit kokivat kiusaamistilanteissa olevansa apureita, koska eivät puuttuneet kiusaamiseen tai lopettaneet sitä. Monet apurin roolissa olleet, kertoivat myös ihmetelleensä miksi eivät kertoneet kiusaamisesta kenellekään. Puolustajia löytyi ilahduttavasti yhdeksäsluokkalaisten keskuudesta. Puolustajat kertoivat pitäneensä kiusatun puolia ja vastustaneensa kiusaajia. Monesti kiusaaminen oli loppunut sen jälkeen. Puolustajat perään kuuluttivatkin kavereiden merkitystä kiusaamistilanteissa. Muutama kiusatuista kertoi puolustaneensa itse itsensä ja kiusaaminen oli loppunut. Pojat puolustavat tyttöjä innokkaammin kiusattua, ilmenee ainekirjoituksista. Tytöt puolustavat toisiaan myös, mutta puolustaminen riippuu paljon kaveripiiristä.

”Nyt 9 luokan aikana olen alkanut puolustaa kiusaamisen uhreja ja yritän olla ystävää.”

Yhdeksäsluokkalaiset kertoivat ainekirjoituksissaan avoimesti myös siitä jos he olivat itse olleet kiusaajina. Kiusaaminen oli ollut tönimistä, nimittelyä sekä toiselle nauramista. Kiusaamista oli tehty myös siksi, että sillä olisi saatu arvostusta muilta kavereilta. Kiusaajat olivat lopettaneet kiusaamisen yleensä siinä vaiheessa, kun olivat itse havahtuneet kiusaamisen vääryyteen. Muutamat kirjoittivat häpeävänsä itseään kiusaamisen takia. Kiusaajien kerrottiin olevan yleensä suosittuja muiden kavereiden silmissä.

Koulukiusaamista oli kokenut osa yhdeksäsluokkalaisista kiusatun roolissa. Yleisin kiusaamismuoto oli ollut ryhmästä pois jättäminen, töniminen tai nimittely. Kiusaamista on tapahtunut paljon myös sosiaalisessa mediassa, Facebookissa. Ulkonäön perusteella tapahtunut kiusaaminen on hyvin yleistä. Ainekirjoituksista nousi esiin myös se, että muutamat kiusatut olivat itse alkaneet koulukiusaajiksi. Kiusatut kokivat, että kiusaaminen jättää syvät arvet ja näin oli monelle käynytkin. Vaikka kiusaamista ei ehkä enää yhdeksännellä luokalla ollut, silti monet muistivat miltä kiusaaminen tuntuu. Koulukiusaamisen loppumista yhdeksäsluokkalaiset

pitivät epätodennäköisenä, mutta siihen heidän mielestään tulisi kaikkien pyrkiä. Eräässä kirjoituksessa nuoren mielestä tuntuu mahdottomalle ajatukselle, että kiusaaminen joskus kokonaan loppuisi.

6.4 Kiusaamistilanteisiin puuttuminen

”Mielestäni kiusaamiseen pitäisi aina puuttua.”

Yhdeksäsluokkalaisten mielestä kiusaamiseen tulisi aina jonkun puuttua. Monissa kirjoituksissa korostettiin, että jokaisen, joka näkee kiusaamista, tulee puuttua kiusaamiseen. Koulukuraattorilla ja opettajilla on suuri rooli kiusaamisen pois kitkemisessä, mutta ainekirjoituksissa korostettiin myös koulukavereiden merkitystä.

”Mielestäni kiusaamiseen pitäisi puuttua kuraattori, rehtori ja opettajat, oikeastaan myös kaverit, koska kyllä nekin vois estää sitä jotenkin.”

Kirjoituksissa pohdittiin paljon sitä, että usein opettajat huomaavat kiusaamisen vasta sitten, kun kiusaaminen on edennyt tosi pahaksi. Niinpä kirjoituksissa peräänkuulutettiin oppilaiden omaa vastuuta kiusaamistilanteisiin puuttumisessa. Oppilaiden pitäisi kertoa aina rohkeasti jollekin aikuiselle, jos näkee kiusaamista tai joutuu itse kiusatuksi. Joissakin tilanteissa oli kiusaamisesta kerrottu vanhemmille ja kiusaaminen oli saatu näin loppumaan. Vanhemman haastattelussa nousi esiin kuitenkin tilanne, jossa kiusattu ei halunnut kenenkään puuttuvan kiusaamiseen. Pelkona oli, että kiusaaminen vain pahentuu.

”Se olis varmaan kokenu sitte sen, että sitte sitä ainaki ruvetaan kiusaamaan. Pelkäs, että enemmän kiusataan. Että et saa mennä kertomaan.”

Monet yhdeksäsluokkalaiset olivat samaa mieltä, jos kerrot jollekin kiusaamisesta, se vain pahenee. Koulukuraattorin rooli koulukiusaamisessa riippuu aina tilanteesta. Isommissa kiusaamistilanteissa kuraattori on aina mukana. Kuraattori selvittelee kiusaamistilanteita viikoittain. KiVa – koulu – hankkeen alkamisen

jälkeen on kuraattorin kiusaamistilanneselvittelyt vähentynyt. Yleinen käytäntö on, että kiusaamistilanteessa ensimmäisenä ollut opettaja selvittelee kiusaamista. Useimmiten kiusaamistilanne ratkeaa ensimmäisessä keskustelussa asianosaisten kanssa.

”Opettajien ja kuraattorin ei kannattaisi puuttua kiusaamiseen, koska se vain pahentaa asiaa.”

Muutamassa kirjoituksessa pidettiin jälki-istunnon antamista kiusaajalle oikeana keinona puuttua kiusaamiseen. Koulukiusaaminen koettiin vääräksi ja asialle tulisi tehdä jotain, mutta silti kiusaamisesta kertominen koettiin vaikeaksi. Joissakin kirjoituksissa kyseenalaistettiin koulukuraattorin resurssia ja harmiteltiin sitä, että kuraattorilla on liikaa työtä eikä näin ollen aikaa kaikille tilanteille. Myös opettajan haastattelussa nousi esiin akuuttien kiusaamistilanteiden hoitamisen haasteellisuus, hektisten koulupäivien aikana.

”No ilman muuta mä oon sitä mieltä, että niitä ihmisiä, jotka puuttuis asioihin tai yleensäkin ikään kuin ottais vastuuta meidän oppilaista, niin sitä parempihan se on mitä enemmän sitä väkeä olis. Eli aina olis joku, joka vois hoitaa sen tilanteen tavallaan niinku akuutisti ja mahdollisimman pian ja saada se selviämään, ettei tule kotona niitä itkettyjä öitä kovin paljon.”

Koulukuraattorin mukaan, mitä aikaisemmin kiusaamiseen puututaan, sitä parempi se on. Oppilaat huomaavat itse, että koululla puututaan kiusaamiseen. Muutamat oppilaat olivat sitä mieltä, että opettajat voisivat omalla toiminnallaan luoda tilanteita, joissa kukaan ei jäisi syrjään. Opettajat voisivat esim. jakaa ryhmät ryhmätöihin, jolloin vuorovaikutusta syntyisi muidenkin kuin parhaimpien ystävien kesken. Kiusatut kertoivat jäävänsä usein parityöskentelyssä ilman paria ja ryhmätöissä korostui tunne siitä, että kukaan ei halua ryhmään.

Molemmat koulut ovat liittyneet KiVa-Koulu – ohjelmaan, mutta koulut toteuttavat ohjelmaa eri tavoin. Molemmissa kouluissa kiusaamistilanteisiin puututaan opettajan, rehtorin ja kiusaamistilanteeseen osallistuneiden oppilaiden kanssa yhdessä ja tarvittaessa pyydetään koulukuraattori mukaan työskentelyyn. Myös vanhemmat otetaan mukaan kiusaamisen selvittelyyn tarpeen vaatiessa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa peilaamme saatuja tutkimustuloksia teorian tietoon. Lämsän ym. (2009, 101–103) mukaan kiusatuksi joutuminen on voimakas tunnekokemus, jossa kiusattu voi joutua sosiaalisten yhteisöjen ulkopuolelle. Nurmi ym. (2006, 124) tuovat esille, miten nuoruus on kriisien ja myllerrysten aikaa. Mielestämme nuoruudessa koettu koulukiusaaminen voi jättää syvät jäljet, koska nuoruus on jo itsessään erittäin herkkää ja monelle vaikeakin aikaa. Tutkimuksemme pääkysymyksen tavoitteena oli selvittää millaista kiusaamista yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa esiintyy.

Ainekirjoituksista kävi ilmi, että koulukiusaaminen on lähes jokapäiväistä. Aikaisemmissa tutkimuksissa Huurinainen ym. (2012, 59) toteavat myös, että koulukiusaaminen on yleistä. Tulostemme mukaan kiusaamista esiintyy monin eri tavoin ja voidaan todeta, että tyttöjen ja poikien kiusaaminen on erilaista. Tyttöjen kiusaaminen tapahtuu enemmän henkisellä tasolla, kun taas poikien kiusaaminen on fyysisempää. Myös Lämsän (2009, 63) mukaan koulukiusaaminen on ainakin osittain sukupuolisidonnainen ilmiö. Kiusaamista tapahtuu paljon myös sosiaalisessa mediassa. Kiusaaminen netissä voi olla ahdistelua tai häirintää esimerkiksi facebookissa ja se on usein huomattavasti rajumpaa kuin kasvotusten. (Hamarus 2012, 39–40.) Varsinkin tytöt toivat ainekirjoituksissaan esille, että kiusaaminen sosiaalisen median kautta on yleistä. Kiusatuista otetaan valokuvia matkapuhelimilla ja niitä levitellään kavereiden keskuudessa.

Tutkimuksemme alakysymysten tavoitteena oli selvittää kuinka paljon kiusaamista esiintyy sekä miten ja kenen toimesta kiusaamistilanteisiin tulisi yhdeksäsluokkalaisten mielestä puuttua. Tuloksista käy ilmi, että toiset oppilaat kokivat kiusaamista olevan enemmän, ja toiset vähemmän. Erityisesti poikien ainekirjoituksista kävi ilmi, että ei ole helppoa määritellä mikä on kiusaamista. Salmivalli (2003, 10) korostaa, että erimielisyydet ja konfliktit kuuluvat ihmisten elämään, niin myös oppilaiden keskuuteen. Perusopetuslain (L 21.8.1998/628) 29. pykälän mukaan kouluilla tulee olla kiusaamisen ehkäisemiseksi suunnitelma joka

takaa oppilaille turvallisen opiskeluympäristön. Oppilaiden mielestä koulukiusaamiseen tulisi aina jonkun puuttua. Myös Huurinaisen ym. (2012, 64–65) tutkimustuloksissa korostui yläkoululaisten mielipide, jonka mukaan koulukiusaamiseen tulisi aina jotenkin puuttua. Heidän tutkimuksensa antoi viitteitä siitä, että oppilaiden mielestä koulukiusaamista ei havaita tarpeeksi koulu yhteisössä. Myös meidän tutkimustuloksemme ovat samansuuntaiset, sillä useissa ainekirjoituksissa oppilaat toivat esille opettajien huomaavan kiusaamisen vasta sitten, kun se on edennyt tosi pahaksi. Toisaalta taas tutkimustuloksisstamme nousi esiin huoli siitä, että jos kiusaamisesta kertoo opettajalle, kuraattorille tai jollekin muulle taholle, kiusaaminen vain pahenee.

Oppilaiden näkemykset ovat osittain ristiriitaisia ja siitä syystä keskustelu koulukiusaamisesta on tarpeellista tänäkin päivänä. Oppilaat haluavat, että kiusaamiseen puututaan, mutta puuttuminen voi myös pahentaa asiaa. Kouluille on kehitetty toimivat mallit kiusaamisen vähentämiseksi, mutta ainekirjoituksistakin kävi ilmi, että pelkkä aikuisten taholta tuleva kiusaamiseen puuttuminen koetaan riittämättömäksi. Ovatko toimintamallit sittenkään toimivia?

Tutkimuksemme ei tuottanut varsinaisesti uutta tietoa koulukiusaamisesta. Eikä se ollut tavoitteemmekaan, vaan juuri kartoittaa oppilaiden kokemuksia. Oppilaiden mielestä koulukavereilla voi olla kiusaamistilanteissa merkittävä rooli. Oppilaat peräänkuuluttivat omaa vastuutaan ja kavereiden merkitystä kiusaamisen ehkäisyssä ja kiusaamistilanteisiin puuttumisessa. Voisiko siis oppilaita osallistaa kiusaamisen vastaiseen työhön?

8 POHDINTA

Koulukiusaaminen koskettaa yksilöä, yhteisöä ja koko yhteiskuntaa. Kiusaamisesta puhutaan paljon, eikä se koske vain koululaisia, vaan kaikkia yhteiskunnan osa-alueita. Kiusaamista on aina ollut ja tulee varmasti aina olemaan. Kiusaaminen aiheuttaa kiusatulle monenlaisia ongelmia. Pienestä hännäämisestä alkanut kiusanteko saattaa kehittyä vuosia kestäväksi piinaksi, jonka seurauksia kiusattu voi kantaa mukanaan koko loppuelämän. Kiusaamista millään asteella ei pidä hyväksyä. Tätä tosiasiaa vasten meidän kaikkien on tehtävä töitä kiusaamisen ehkäisemiseksi. Mielestämme yhteiskunnassamme täytyy kehittää erilaisia palveluja niin, että resursseja on riittävästi lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi jo syksyllä 2012 ollessamme molemmat Osallisuus ja syrjäytymisriskit nuoruusiässä – sektorilla. Päädyimme tekemään opinnäytetyötä yhdessä, koska ammatillisen esseemme aiheet olivat aihepiiriltään lähellä toisiaan. Olemme molemmat työskennelleet kouluissa, joten koulukiusaaminen kiinnostaa meitä myös siitä syystä. Opinnäytetyöprosessi on sujunut hyvin. Yhdessä tekemisen lisäksi olemme tehneet paljon myös yksilötyötä, joka johtuu siitä, että asumme kaukana toisistamme. Emme ole kokeneet opinnäytetyön tekemistä erityisen raskaaksi missään vaiheessa. Parityöskentely on ollut antoisaa ja olemme tukeneet toisiamme opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Tärkeäksi olemme kokeneet myös ajatusten jakamisen, sillä erilaiset mielipiteet ovat tuoneet tutkittavaan asiaan syvyyttä.

Koimme ainekirjoitukset toimivaksi keinoksi kerätä tietoa oppilaiden koulukiusaamiskokemuksista. Oppilaat suhtautuivat enimmäkseen myönteisesti aiheeseen. Monet yhdeksäsluokkalaiset kertoivat avoimesti kokemuksistaan ja tunnoistaan, sen takia ainekirjoitukset olivatkin jossain määrin koskettavaa luettavaa. Valitsemamme aineistonkeruumenetelmä osoittautui hyväksi, koska

saimme kattavan otannan ja pääsimme pintaa syvemmälle yhdeksäsluokkalaisten kokemuksiin. Yhteistyö koulujen ja haastateltavien kanssa sujuivat moitteettomasti. Ainekirjoitusten tekeminen äidinkielen tunneilla oli mielestämme oppilaille luontevaa ja äidinkielen opettajat suhtautuivat tutkimukseemme myönteisesti.

Sosiaalialan koulutusohjelman kompetenssien mukaan sosionomi (AMK) pystyy huomioimaan jokaisen ihmisen ainutkertaisuuden ja osaa toimia tilanteissa, jotka sisältävät arvoristiriitoja. Lisäksi sosionomin (AMK) tulee ymmärtää yksilön tarpeet sekä vahvistaa tämän voimavaroja kasvun ja kehityksen eri vaiheissa. (Opinto-opas 2011–2012, 42.) Mielestämme sosionomin (AMK) ammattitaidolla olisi paljon käyttöä koulu yhteisöissä, sillä oppilaiden sekä heidän perheidensä ongelmat ovat monimutkaistuneet. Perheiden ongelmat heijastuvat nuoren elämään ja näkyvät usein myös koulussa. Kouluissa tulisi olla enemmän aikuisia, joilla on aikaa kuunnella nuoria ja keskustella heidän kanssaan. Yksilötyön lisäksi näemme erityisen tärkeänä pienryhmätoiminnan, koska se luo mahdollisuuden nuoren sosiaalisten taitojen vahvistumiselle turvallisessa ympäristössä. Vuorovaikutus- ja kaveritaitoja sekä kiusaamistilanteisiin suhtautumista voidaan harjoitella pienryhmissä, esimerkiksi koululuokissa. Sosionomin (AMK) laaja koulutus antaa hyvät eväät tunnistaa kokonaisvaltaisesti nuoren, sekä hänen perheensä, elämäntilanne. Mielestämme on erityisen tärkeää tukea perheitä heidän kasvatustyössään ja jaksamisessaan. Erilaisten hankerahoitusten avulla kunnat ovatkin palkanneet kouluihin sosionomeja (AMK) kasvatusohjaajiksi. Kasvatusohjaajan työtehtäviin kuuluvat kodin ja koulun yhteistyö, lapsen ja nuoren koulunkäynnin tukeminen sekä kodin tukeminen kasvatustyössä (Kasvatusohjaajan terveiset syksyyn, [viitattu 3.4.2014]).

Aikaisemmin esitimme kysymyksen, voisiko oppilaita osallistaa kiusaamisen vastaiseen työhön. Mielestämme voisi. Yhdeksäsluokkalaisten peräänkuuluttivat ainekirjoituksissaan omaa vastuutaan kiusaamistilanteissa. Koulu yhteisöissä tulisi synnyttää toimiva vuoropuhelu aikuisten ja oppilaiden välille, jotta saataisiin oikeanlaiset välineet koulukiusaamiseen puuttumisessa. Kun oppilaita kuullaan, heitä voidaan vastuuttaa kiusaamisen vastaiseen toimintaan. Näin koko

kouluyhteisö kantaisi vastuun yhteisestä asiasta. Esimerkiksi erilaisten teemapäivien avulla oppilaat voisivat suunnitella koulukiusaamisen ehkäisemiseen liittyviä esitelmiä, näytelmiä tai tietoiskuja. Tärkeää teemapäivien suunnittelussa olisi se, että oppilaat tekisivät suurimman osan työstä, mutta luokanvalvojat olisivat apuna ja tukena.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut matka nuorten maailmaan ja olemme tulleet tietoisiksi nuorten kokemusmaailmasta, joka tänä päivänä on kovin erilaista kuin omassa nuoruudessamme. Koulu on nuorelle tärkeä yhteisö, jossa toimitaan yhdessä toisten nuorten sekä koulun aikuisten kanssa. Opettajille aiheuttaa painetta opetussuunnitelmien toteuttaminen eikä heidän resurssit aina riitä nuorten aitoon ja kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen. Nuoret puolestaan ovat monenlaisten paineiden alla, on yksinäisyyttä, ongelmia perheessä ja kavereiden kesken. Nykyään nuorilta odotetaan paljon ja yhteiskuntaan sopeutuminen vaatii erilaisia sosiaalisia taitoja, joita nuoren tulisi oppia niin kotona kuin kouluyhteisössäkkin. Koulukiusaamisen kokemus saattaa estää näiden taitojen oppimista ja aiheuttaa säröjä, jotka ovat nuoren kannettavana vielä aikuisenakin.

”Voi kuinka koskee
kelle sen kertoisin
syvälle sydämeen sattuu.”
(Läntinen 1994 [Viitattu 21.3.2014].)

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M. A. 2007. Lapsesta aikuiseksi: Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. 2. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2003. Nuoren aika. Helsinki: WSOY.
- Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut: Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Cacciatore, R. 2007. Aggression portaat. Helsinki: Opetushallitus ja Väestöliitto.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS- kustannus. 24–42.
- Hakala, M. 2014. Koulukiusaamiselle nollatoleranssi. Keski-suomalainen 16.2. 2014, 32.
- Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu ja ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Heikkinen, H.,L.,T. 2001. Narratiivinen tutkimus- todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS- kustannus, 116–132.
- Herkama, S. 2012. Koulukiusaaminen: Loukkaavat vuorovaikutusprosessit oppilaiden vertaissuhteissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli – koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huurinainen, S-J., Huusko, M. & Malinen, J. 2012. Koulukiusaaminen yläkoulussa. Oppilaiden näkökulma. [Verkkojulkaisu]. Savonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Opinnäytetyö. [Viitattu 2.4.2014]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39934/Huurinainen_Suvi-Jaana.pdf?sequence=1
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1999. Elämää varten: Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä: Gummerus.
- Kasvatusohjaajan terveiset syksyyn. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 3.4.2014]. Saatavana: <https://wilma.kivijarvi.fi/tainionmaki/news/62>
- Kinnunen, S. 2011. Murrosikäinen perheessä. Lohja: Karas-sana.
- KiVa Koulu- ohjelma. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 16.1.2014]. Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Kouluhyvinvoinnin_kehittaminen/KiVaKoulu.html?lang=fi
- KiVa Koulu- ohjelma vähentää kiusaamista merkittävästi. [Verkkosivu]. Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 16.1.2014]. Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2008/08/kiva_koulu.html?lang=fi
- Koulu nuorten näkemänä ja kokemana. Tutkimusinventaari: Nuorisotutkimukset nuorten koulukokemuksista. Tilannekatsaus marraskuu 2012. Tiivistelmä. Helsinki: Opetushallitus.
- Kuka kiusaa, ketä kiusataan. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 15.1.2014]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/koulu/koulukiusaaminen/kuka_kiusaa_keta_kiusataan/
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki.
- L 13.6.2003/477. Perusopetuslaki.

- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS- kustannus, 26–43.
- Launonen, L. & Pulkkinen, L. 2004. Koulun arvoperusta. Teoksessa: Launonen, L. & Pulkkinen, L. (toim.) Koulu kasvuyhteisönä. Kohti uutta toimintakulttuuria. Jyväskylä: PS- kustannus, 13–27.
- Lämsä, A-L. 2009. Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet. Teoksessa: Lämsä, A-L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS- kustannus, 59–74.
- Lämsä, A-L., Kiviniemi, L. & Pönkkö, M-L. 2009. Kiusatun leima ja itsetuhoinen elämäntapa. Teoksessa: Lämsä, A-L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS- kustannus, 97–110.
- Läntinen, T. 1994. Syväälle sydämeen sattuu. [Viitattu 21.3.2014]. Saatavana: <http://artists.letssingit.com/tommi-lantinen-lyrics-syvalle-sydameen-sattuu-bjwff8t>
- Miten koulu voi ehkäistä kiusaamista. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 16.1.2014]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/koulu/koulukiusaaminen/mita_koulussa_voidaan_tehda/
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2007. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Opinto-opas 2011-2012. 2011. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö. [Verkkosivu]. Sosiaaliportti. [Viitattu 3.11.2013]. Saatavana: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/oppilashuolto_ja_koulun_sosiaalityo/
- Perret-Clermont, A-N., Pontecorvo, C., Resnick, L.B., Zittoun, T. & Burge, B. 2004. Joining society: Social Integration and Learning in Adolescence and Youth. Cambridge: Cambridge University Press. The Jacobs Foundation Series on Adolescence.
- Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS- kustannus.

- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS- kustannus. 2. uudistettu painos.
- Shariff, S. 2008. Cyber-Bullying: issues and solutions for the school, the classroom and the home. New York: Routledge.
- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.
- Stake, R.E. 2010. Qualitative Research: Studying how things work. New York: A Division of Guilford Publications, Inc.
- Syrjälä, L. 2001. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS- kustannus, 203–214.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vainikainen, T. 2006. Käsikkäin: Opas psyykkisesti oireilevien lasten ja nuorten omaisille. Turku: Omaiset mielenterveystyön tukena Lounais-Suomen yhdistys ry.
- Vierimaa, K. 2012. Koulukiusaamisen kriminalisointi. [Verkkójulkaisu]. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Pro gradu. [Viitattu 25.2. 2014]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201203011034>
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

LIITE 1. Ohjeistus ainekirjoitukseen.

LIITE 1. Ohjeistus ainekirjoitukseen.

Hei!

Olemme kaksi sosiaalian opiskelijaa Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Tutkimme opinnäytetyössämme yläkoululaisten kokemuksia koulukiusaamisesta.

OHJE AINEKIRJOITUKSEEN

Aikaa kirjoittamiseen on 45 min. Ainekirjoitukseen **EI TARVITSE LAITTA**
NIMEÄ, koska kirjoituksia ei arvioida opettajan toimesta. Laita kuitenkin paperin
yläkulmaan sukupuolesi, eli oletko tyttö vai poika. Kirjoituksia ei palauteta.

OTSIKKO: KOKEMUKSENI KOULUKIUSAAMISESTA

Kirjoita OMIA KOKEMUKSIASI koulukiusaamisesta. Jokaisella on varmasti jonkinlainen kokemus kiusaamisesta. Välttämättä et ole ollut kiusaaja tai kiusattu vaan roolisi on voinut olla:

- apuri (toimii kiusaajan apuna kiusaamistilanteessa)
- puolustaja (auttaa kiusattua ja yrittää lopettaa kiusaamisen)
- sivusta seuraaja (näkee tai kuulee kiusaamista, mutta ei tee asialle mitään)

Voit pohtia esimerkiksi seuraavia asioita:

- Kiusataanko sinun koulussasi?
- Onko sinua kiusattu? Jos on, niin miten?
- Oletko sinä kiusannut?
- Oletko nähnyt kiusaamista? Jos olet, niin millaista kiusaamista olet nähnyt?

Miten kiusaamistilanteisiin tulisi mielestäsi puuttua? Kenen pitäisi puuttua kiusaamiseen?

Kiitos, että kerroit kokemuksistasi 😊

Terveisin,

Krista Holkko ja Sanna Peltonen